

יתרו

מוז מען זאגן, אז חז"ל און רש"י מיט זייער שאלה און ענטפערס, זיינען אויסן צו באווארענען אן ענין אין תוכן הכתוב, וואס פאדערט הסברה און וואס איז ניט מוסבר דורך המשך הכתוב, את כל אשר עשה וגו'. דארף מען פארשטיין: וואס איז דא ניט פארשטאנדיק אין פשט הכתובים?

נאך דארף מען פארשטיין: דער נאמען יתרו (איינער פון די זיבן נעמען) איז צוגעקומען אין דער צייט ווען ער האט זיך מגייר געווען — כשנתגייר וקיים המצוות הוסיפו לו את אחת על שמו¹ — היינט ווי אזוי רופט אים דא דער פסוק מיט אַט דעם נאָמען (ווישמע יתרו²). וויבאלד דאָ רעדט זיך וועגן דעם זמן ווען ער איז נאך געווען „כהן מדין“ — נאך איידער ער האט זיך מגייר געווען³?

ב. בכדי דאָס אַלץ צו פארשטיין דארף מען פריער מבאר זיין א פירוש

א. אויפן פסוק „וישמע יתרו כהן מדין גו“ פרעגן חז"ל: „מה שמועה שמע ובא“, און אין דעם ענטפער אויף דער שאלה זיינען פאראן עטלעכע דיעות: איין דיעה זאגט „מלחמת עמלק שמע ובא“, א צווייטע דיעה „מ"ת שמע ובא“, און די דריטע דיעה „קרי"ס שמע ובא“.

איז ידוע: די קושיא וואס מ'פרעגט אויף דעם: וואס פרעגן חז"ל „מה שמועה שמע“ און זוכן אן ענטפער אויף דעם, בשעת דער פסוק אליין איז ממשיך (אז געהערט האט ער) „את כל אשר עשה: אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים“?

נאָכמער: דאָס וואָס חז"ל זאָגן, אַז יתרו האָט געהערט וועגן „מלחמת עמלק“ אָדער וועגן „מ"ת“ וכי, איז, לכאורה, קשה פון דעם וואָס עס שטייט אין פסוק אַז געהערט האָט ער „את כל אשר עשה גו“ כי הוציא גו“.

נאָך שווערער איז צו פארשטיין, וואָס אויך רש"י — וואָס איז לכל לראש מפרש לפי פשוטו של מקרא — א פרעגט דאָ, אין זיין פירוש אויפן פסוק, די זעלבע שאלה און ב) אין זיין ענטפער איז ער מחבר צוויי (פון די דריי) דיעות: „קרי"ס ומלחמת עמלק“.

(5) הכרחו של רש"י — עיד הפשט — לפרש שדוקא ב' ענינים אלה „שמע ובא“ — ראה לקושי ח"א ע' 77 הערה 32. וראה לקמן בפנים סיב ובהערה 75.

(6) מכילתא ופרש"י כאן. ופרש"י שמות ד, יח. שמור פכ"ז, ח. תנחומא כאן ד.

(7) פרש"י כאן. עדי' בשמור' שם (לפי הא'). ובמכילתא כאן: שיתר במע"ט.

(8) ודחוק לומר, כמו שבי' אחדים מהמפרשים (ראה רע"ב, וט"ז כאן — לענין שם יתרו) ההתורה קראו ע"ש העתיד וכמו בשם הנהר השלישי גו' קדמת אשור (בראשית ב, יד ובפרש"י), כי (ע"ד הפשט עכ"פ) זהו שייך לומר כשאין שם אחר, אבל יתרו הרי הי' לו ד' שמות כו'. ועדי' צ"ל בהכ' שמות ג, א, ד, יח. וראה מפרש"י רש"י כאן. ואכ"מ.

(1) מכילתא כאן. זבחים קטז, א. ירושלמי מגילה פ"א ה"א. וראה לקמן הערה 75 השנינו' בלשונם.
(2) ראה מפרש"י רש"י ריש פרשתנו. חזקוני מהרש"א זבחים שם. כלי יקר כאן. ועוד.
(3) ובפרש"י: בירידת המן ובבאר ובעמלק.
(4) ובפרש"י: זו גדולה על כולם.

זאלן זיין ווי עס דארף צו זיין — ועשה טוב.

און נאך דעם אריכות הביאור אין דערויף, פירט אויס דער רמב"ם, אז בשעת מ'וועט זיך מתבונן זיין און לערנען פון דברי חז"ל די צוויי אויבנדערמאנטע ענינים, "חכמה ומעשה", דעמאלט וועט מען וויסן די ריכטיקייט פון מרז"ל, "אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה"¹³.

דארף מען פארשטיין:

(א) ווי אזוי ווערט אויפגעקלערט די מעלה מיוחדת פון „ד' אמות של הלכה" דורך די צוויי ענינים פון „חכמה ומעשה"? דער קישור פון „הלכה" מיט „מעשה" איז מובן ווייל דער תוכן פון הלכה איז בכדי לידע „את המעשה אשר יעשו" ואלה „אשר לא תיעשנה", און „תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה"¹⁴; אבער וואס פאר א שייכות האט דער ענין פון חכמה — ביז צו לידע „אחדות הקב"ה" — צום ענין פון הלכה?¹⁵

(13) בתרגומו של קאפאח: „וכיון שמדבריהם ע"ה אנו לומדים שני הדברים הללו כלומר החכמה והמעשה ממה שביארו וממה שרמזו בצדק אמרו אין לו להקב"ה בעולמו כו". ולפי פשוטו הכוונה שמלימוד תושבע"פ מגיעים לב' ענינים אלו. אבל עדיין חסר ביאור איך מגיעים ואיפה נרמז תכלית החכמה ידיעת אלקות ואחדות הבורא וכו', וכדלקמן בפנים.

(14) קדושינו מ, ב, ב"ק יז, א.

(15) גם צלה"ב מה שמקשה בהתחלת דבריו „ובזמן שם ועבר ואחריו שלא היתה שם הלכה הנוכל לומר שאין להקב"ה חלק בעולם כלל" — והרי בזמן שם ועבר הי' „בימדר" של שם ובימדר" של עבר" וכמדורז"ל ע"ה" (תולדות כה, כו) „יושב אהלים". ובע"ז (לו, ב): „בבית של שם גזרו כו" — ולהעיר מרמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ב. מר"נ ח"ב פ"ט. וארז"ל (יומא כח, ב) מימיהו של אבותינו לא פרשה ישיבה כו' אברהם אבינו זקן ויושב ביישיבה כו' יצחק אבינו זקן כו'.

המשניות פון רמב"ם, וואס איז זייער תמוה בהשקפה ראשונה.

דער רמב"ם בריינגט דעם מאמר חז"ל¹⁶ „(מיום שחרב ביהמ"ק) אין (לו) להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד", און זאגט אז לערנענדיק דעם מאמר רז"ל כפשוטו קען עס אויסקוקן צו זיין רחוק מאד מן האמת: ווייל צי איז דען „ד' אמות של הלכה" דער אויסשליסליכער תכלית און אלעס איבעריקע „פארווארפן" („מושלכת אחר גוי")?

און איז מ'באר באריכות, אז דער תכלית פון כל עניני העולם איז דער מענטש, און דער תכלית פון א מענטש איז ער זאל צוקומען צו ווערן א איש השלם, און זיין שלימות באשטייט אין „החכמה" והמעשה". ד. ה. אז ער זאל שטייגן אין חכמה און השגה ביז צום תכלית: „החכמה אלקית" — „לצייר לנפשו אחדות הקב"ה"¹⁷, און אלע איבעריקע חכמות זיינען נאר א צוגרייטונג בכדי מ'זאל שפעטער צוקומען צו ידיעה אלקית; און „המעשה" — ניט זיין שטופ בתענוגים — סור מרע, און מתקן זיין די מדות וכו' זיי

(9) בהקדמתו לפיה"מ ד"ה אחר כו. ולהעיר שהנדפס בש"ס שלנו שוהי הקדמה, מסדר זרעים — צ"ע שהי' הקדמת כללות פיה"מ. ואם מפני שסמכו לו — הי' סמך למס' ברכות. וראה תרגומו של קאפאח.

(10) ברכות ה, א.

(11) כמה פעמים לפני זה מובא הל' „דעת" (ולא „חכמה") — וצ"ע אם דייק המתרגם בזה.

(12) גם מרמב"ם זה מובן גדול הכרח לימוד פנימיות התורה שהיא חכמה האלקית, שע"י דוקא אפשר „לצייר לנפשו אחדות הקב"ה" (נוסף על המפורש בספר היד החזקה (הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב): והאיך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן וכו').

דארט אבער לפני ולפנים — אין ארון בקדה"ק — געווען באהאלטן די לוחות (און ספר תורה²¹) וואס דאס אלץ באַ-ווייזט אויף דער בחי' פון פנימיות התורה און רזין דאורייתא —

איז פון דעם מובן²², אז די „דא של הלכה“ וואס פארבייטן דעם ביהמ"ק (לאחר חורבנו) מיינט ניט בלויז הלכות בנוגע למעשה, נאָר אויך די רזין דאורייתא, וואס דאס איז די חכמה ודעת אין אחדות הבורא.

אָבער לויט דעם ווערט נאָר פאַר-ענטפערט די צווייטע שאלה — פון וואָנען איז די הוכחה אז מיט „הלכה“ דאָ ווערט געמיינט אויך ידיעת אלקות כו'. עס בלייבט נאָך אָבער ניט פאַרשטאַנ-דיק פאַרוואָס זאָלן די חכמים זיך באַנוצן דאָ מיטן לשון הלכה, וואָס אומעטום ווערט געטייטשט אַנדערש? און בכלל: וואו איז אַט דער גאַנצער תוכן מרומז אין דעם ענין פון „ד' אמות של הלכה“?

ד. נקודת ביאור הענין: בפשטות — זיינען אויך די מצות פון אחדות השם, אהבת השם א. ו. וו. הלכות (און אין זיי זיינען דאָ כמה וכמה הלכות פסוקות²³).

ב) אפילו מ'זאָל געפינען אַ רמז ואופן ווי איינצוטייטשן אַז דאָס וואָרט „הלכה“ האָט דעם באַדייט פון „חכמה“, איז נאָך אַלץ ניט מובן: דאָס וואָרט „הלכה“ ווערט דאָך פיל מאָל דערמאָנט אין ש"ס און ווערט געטייטשט כפשטות²⁴: אַ דין ווי אַזוי צו פירן זיך ע"פ תורה²⁵ — און דער טייטש פון „הלכה“ איז אויך נוגע לדינא (פון „אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה“²⁶, וכי"ב). היינט פון וואָנען נעמט מען אַז אין דעם מרז'ל איז דער באַדייט פון וואָרט „הלכה“ אַנדערש ווי אומעטום²⁷?

ג. מ'וואָלט געקענט מסביר זיין אַז דאָס וואָס דער רמב"ם פאַרבינדט דא „דא של הלכה“ מיט חכמה פון ידיעת אלקות, האָט ער אויף דעם אַ הכרח פון התחלת מרז'ל „מיום שחבר ביהמ"ק“, וואָס דאָס מיינט, אַז די ד' אמות של הלכה פאַרבייטן דאָס וואָס דער ביהמ"ק האָט אויפגעטאָן —

און היות אַז אין ביהמ"ק בחוץ — אין לשכת הגזית — האָט זיך געפונען דער ב"ד הגדול — דער עיקר פון תושבע"פ און הלכה²⁸; און גלייכצייטיק איז אויך

פ"א היג: קובעין בתחילה בידי הגדול במקדש כו' ומעמידו בכל עיר כו'.

(21) לדעת ר"מ הס"ת ה" מונח בארון, ולדעת

ר"י בצד הארון (יב"ב יד, א. פרשי' וילך לא, כו).

(22) אבל דוחק הוא, שהרי הרמב"ם שם לא הביא

כלל התחלת מארז'ל. מיום שחבר ביהמ"ק.

(23) ולכאורה עפ"י צ"ע — כיון ש, דע לפני מי

אתה עומד? או כירב (רמב"ם הל' תפלה פ"ד. שרע

אדה"ז תאריך סצ"ח) וכונת פסוק א' דק"ש מעכבות

בתפלה והלכות פסוקות הן, כנ"ל — ה"י צ"ל פתיחת

התפלה בזה, ולמה, נהגו העם כו' אר"י בנות כו' (רמב"ם סדר תפלות כתחלתו).

יתרה מזו — מקרא מלא דיבר הכתוב שויתי ה'

לנגדי חמדי (ראה טושרע' ריש אר"ח) וגם בזה כמה

הל' פסוקות —

וייל אולי מפני שהידיעה לפני מי והכוונות הנ"ל,

(16) ראה אַנציקלופדיא תלמודית ערך הלכה בתחלתו.

(17) וגם מהמשך הגמ' ברכות שם: ואמר

אביי... כיון דשמענא להא... לא הוה מצלינא אלא

היכא דגריסנא.

(18) ברכות לא, א. וראה רמב"ם הל' תפלה פ"ד

הי"ח. ובכ"מ.

(19) ובפרט שמשטחיות לשונו משמע שהכוונה

באיש השלם הכולל חכמה ומעשה וכי' אינה רק

לכניי אלא גם — להבדיל — באוה"ע, ומפורש

דבריו „חכמי האומות החולפים ואשר לא ראו

הנביאים ולא שמעו חכמתם כבר ידעו גם הם שאין

האדם שלם אלא כשיהי' כולל הדעת והמעשה.

ואיזו שייכות יש להם לדיא של הלכה?

(20) סנהדרין פו, סצ"ב (במשנה). ספרי שופטים

(י, ח). רמב"ם הל' מרמים בתחלתו. וכוה"ל סנהדרין

אפ"כ פון דעם וואָס עס שטייט²⁷ „שבו איש תחתיו“ — און דאָס ווערט אנגע-
רופן „מקומו של אדם“²⁸.

פון די טעמים דערויף, זאָגט די גמרא²⁹ — ווייל דער גוף פון אַ מענטשן פאַרנעמט שלש אמות, און נאָך אַן אמה ווערט צוגעגעבן אַז ער זאָל קענען אויפֿ-
הויבן די הענט העכער פאַר'ן קאָפּ³⁰.

לכאורה פאָדערט זיך ביאור אין דעם: וויבאַלד אַז פאַר דעם גוף — כולל אויך די הענט (במצב הרגיל) — איז גענוג שלש אמות³¹, טאָ פאַרוואָס זאָל „מקומו“ אַלעמאַל גערעכנט ווערן ד' אמות צוליב דעם וואָס אַמאַל טרעפט אַז ער הויבט אויף די הענט אין אַ כלל ניט רגיל'.

אמות של אדם קונות לו (ב"מ י, א), שלדעת כמה (ר"ן גיטין עה, א. ריטב"א שם (בתי הב). שרית הר"י מיגש סי' קו) הקנו את הד"א עצמם. ועוד.

(26) לענין תחומין — מכילתא (ופרש"י) שם. עירובין מח, א. נא, א. ירושלמי שם פ"ד ה"א. (27) בשלח טז, כט.

(28) ראה ספרי וזטא (שלח טו, לב): אל יצא איש ממקומו יהא לו מקום וכמה אמרו ד' אמות. וראה שיטה למר"ק שם. ב"י י"ד סי' שלד ד"ה וזה דין בשם קונדריס. ובאמ"ב (שער הקיש פמ"ב): דמקומו של אדם הוא ד"א .. לכך אסור להוציא מ"דא בשבת .. וכן כשלא עירב כו. וראה תריח בשלח רנד, סעי' ואילך.

(29) עירובין מח, א. ובפס"ז בשלח שם מסיים בהמשך לזה, „מכאן אמרו חכמים .. המעביר חפץ ברה"י כו". וראה אצה"ג קדושין כ, ב. סקני"ג שגם ד"א של מציאה שייך לזה.

(30) בעירובין שם בדעת ר"י. גופו שלש אמות ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו. ור"מ ס"ל: כדי לפשוט ידיו ורגליו. ובתוספתא (שם פ"ג ה"י): מלא קומתו ופישוט ידיו הרי ד'. ומוכח שגם לדעת ר"מ הכוונה לפישוט ידיו למעלה מהראש.

(31) ע"פ דעת הרש"ם ורמב"ן (ב"ב ק, ב) שג' אמות הוא ביחד עם הראש. אבל גם לפי התוס' (ב"ב ועירובין שם. ובכ"מ) דגופו של אדם ג' אמות היינו בלא ראשו — הרי עכ"פ אינו מגיע בראשו ל"ד אלא בצירוף ידיו.

און דער רמב"ם איז נאָך מדגיש אין אָנהייבס פון זיין ספר, וואָס איז ספר ההלכות און פסקי דינים דוקא — אַז זיי זיינען יסודי התורה און די מצות באשטיין אין „ל"דע (וואָס קומט דורך „חכמת אלקית“) שיש שם מצוי כו" און „אלוקה זה אחד“ (אחדות השם) וכו'.

— ביז אַז אפילו באַ אַ קטן איז זיין ערשטע הלכה און אָנהייבס טאָג זאָגען „מודה אני לפניך מלך כו" ברכות וכו' —

און וויבאַלד אַז עס דאַרף זיין „כל מעשיך יהיו לשם שמים“, וראפילו בשעה שהוא ישן וכו' — ווי ער איז מאריך בה' דעות³² און מקומו של אדם איז ד' אמות — כדלקמן בארוכה — דאַרף אויך „הלכה" זיין „ד' אמות“.

תרי"ג מצות, ובפרט — דער ציווי פון כל מעשיך יהיו לשם שמים זיינען דאָך געגעבן געוואָרן פון מתן תורה אַז — איז פאַרשטאַנדיק אַז ביז דאָמאַלס, כולל אויך „בימי שם ועבר" איז דאָס אַלעס ניט שייך³³, ווי דער רמב"ם שרייבט דאָרט.

ה. דער ביאור אין דעם (בפנימיות): מ'געפינט בנוגע צו כמה ענינים, אַז יעדער מענטש האָט פאַר זיך צוגע-
טיילט ארבע אמות³⁴, און מ'לערנט עס

צ"ל בכאריא לפי כחו דוקא, ורצו לתקן נוסח השווה לכל, שתקנו בהתפלה עצמה, בכל הברכות והתפלות (ראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ד).

(23) פ"ג. וראה תוספתא ברכות רפ"ד. טושיע אריח טרליא.

(24) ויומחק ביותר ע"פ דברי הרמב"ם במרן ח"ב פליט, עיי"ש.

(25) חוץ לחתום בשבת (מכילתא (ופרש"י) בשלח טז, כט. עירובין מה, סעי' במשנה). וראה המאור לשבת צו, ב (לענין המעביר ד"א ברה"י בשבת). תרי"ג ברכות כו, ב (לענין איסור התפלה אחורי רבו). שיטה למר"ק טז, א. ועוד. וכן תקנו שיהיה ארבע

די עבודה פון דעם אדם באשטייט אין דעם, ער זאל זיך אויפהויבן העכער ווי (די ג' 35 אמות וואס) מצד הבריה, העכער ווי די העכסטע מדריגה אין זיין בריאה, וואס דאס איז דער ראש, דער מקום השכל; ד. ה. ער זאל מיט זיין הבנה והשגה (ניט בלייבן ביים גדר והגבלה פון זיין „ראש“ ושכל, נאך) זיין אריינגעטאן אין ענינים וואס זיינען העכער פון זיין „ראש“ מצ"ע.

די דערהויבונג איז פארבונדן דוקא מיט „ידיד“, וואס באצייכנט די בחי' פון מעשה, וע"ד מרז"ל³⁵ אז דורך צדקה — נעשים מוחז ולבו וזכים אלף פעמים ככה. ד. ה. אז אויך זיין עלי' אין די כוחות נעלים פון השגה, ביז צום אויפהויבן זיי העכער פון זיין שכל (ווי מצד הבריה), איז פארבונדן מיט „מעשה“ בפועל. אין אנדערע ווערטער (ולאידך גיסא): אלע עילויים צו וועלכע ער דערהויבט זיך דארפן האבן א השפעה און פועל'ן א שינוי אויך אין מעשה בפועל³⁶.

און צוליב די צוויי ענינים „החכמה והמעשה“, איז אים געגעבן געווארן דער מקום פון „ד' אמות“ (מער³⁷ ווי די ג' אמות שמצד הבריה)³⁷.

דיקען מצב³² — העכער פון קאפ — און פארנעמט דאן מער ווי דעם נאך-מאלן ארט?

ו. איז דער ענין בזה: די וועלט האט דער אויבערשטער באשאפן אין א שלמות'דיקן אופן, עולם על מילואו נברא³³; פונדעסטוועגן זאגן רז"ל³⁴ אז דאס וואס „ברא אלקים“ איז „לעשות“ — לתקן: דער תכלית פון דער בריאה איז, אז דער אדם זאל אין איר ווירקן און אויפטאן מער ווי זי האט אין זיך מצד הבריה,

— אפילו אין ג"ע און נאך לפני החטא (פון עץ הדעת), וואס איז די העכסטע שלמות אין דער בריאה, האט זיך גע-פאדערט „לעבדה ולשמרה“³⁵ — דורך אדם הראשון.

אזוי ווי דאס איז לגבי כללות הבריה, אזוי איז דאס אויך בנוגע דעם מענטשן.

און דאס דריקט זיך אויס אויך אין מקומו הגשמי, אין דעם ענין (הפנימי) פון די „ד' אמות“ הנ"ל: דער מענטש (ראש, גוף ורגליו) מצד זיין בריאה פארנעמט ג' אמות (וואס די ג' אמות זיינען כנגד ומרמז אויף די כלליות-דיקע ג' מדריגות פון ראש, גוף, רגל); און מצד הבריה איז דער ראש — כשמו — די העכסטע מדריגה און מקום ביים מענטשן, נידעריקער דערפון איז דער גוף, און די נידעריקסטע דרגא און מקום זיינען די רגליים. ד. ה. — מצד הבריה זיינען די ידיים, ביי ביידע זייטן פון גוף, נידעריקער פון ראש.

(32) להעיר מרמב"ן (ובחי') בשלח (יז, יא): אמרו במדבר כו' (בס' הבהיר סליח). וראה תו"ש עה"פ. ושי' לבאר שב' בשורת.

(33) ביר פי"ד, ז. וראה שם פי"ג, ג.

(34) ביר פי"א, ו. וברשי שם.

(35) בראשית ב, טו.

(35) ולהעיר מלקרית ר"פ קדושים ויש"ן. דרוש ג' בחי' אדם (אוה"ת במדבר ע' תתקסב ואילך).

(36) תרא בתחלתו. ונת' באוה"ת שם.

(36) ועפי' יומתקו דברי ר"י (עירונין שם) כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו, כי הכוונה היא דבחי' הכי תחתנות (במעשה) מתחת מרגלותיו תתעלנה לדרגת „מראשותיו“.

(37) מוכן שאין לזה סתירה ממה שמצינו בכ"מ מעלה בג' לגבי ד' (שבת קד, א. פרדס ש' ערכי הכינים מע' גד. לקרית במדבר עט, ב. ובכ"מ). ולהעיר מצפצי"ן עה"ת ר"פ ויצא.

(37) ועפי' יובן מה שפשוט לשון הרמב"ם משמע שמדבר בנוגע לכל אדם, גם בנוגע לאוה"ע (כנ"ל הערה 19), כי כל אדם לעמל נברא (סנהדרין צט, ב. וראה ביר פליט, ח (בסופו)). ואכ"מ.

ובפרטיות איז דאס אזוי בכל חלקי התורה: ס' זיינען דא די "ג' אמות" (ג' מדרי') אין תורה ווי זי איז בגדר הבריאה, און דאס זיינען — פשט רמז דרוש⁴³, וואס דאס איז דער גוף פון תורה⁴⁴; דער תכלית איז אבער אז דער אדם ע"י יגיעתו זאל צוקומען צו "ד' אמות" — אויך צו דער פערטער "אמה" און מדרי' אין תורה, וואס איז העכער פונעם ציור קומה פון גוף התורה — און דאס איז בחי' סוד שבתורה⁴⁵, "נשמתא דאורייתא"⁴⁶. און אט די דרגא אין תורה רופט אן דער רמב"ם (שם): "נכבד שבמושכלות", וואס דורכדעם דער-גרייכט דער מענטש צום תכלית — "לצייר לנפשו אחדות הקב"ה"⁴⁷.

אעפ"כ ווערן די אלע ד' אמות אין תורה אנגערופן "ד' אמות של הלכה" [ובדוגמא ווי גערעדט פריער בנוגע ד' אמות של האדם, אז דאס איז צוליב

ז. כשם ווי דאס איז אין דער בריאה פון כללות העולם והאדם, אזוי וועט עס אויך זיין פארשטאנדליך בשייכות צו תורה [ווארעם כל עניני העולם והאדם נעמען זיך פון תורה]³⁸:

די תורה איז אוריין תליתא³⁹ איינגע-טיילט אין ג' בחינות, וואס בכללות איז דאס דער איינטייל פון תורה נביאים וכתובים [און דאס איז דער מקור וסיבה וואס די גאנצע בריאה איז איינגעטיילט אין דריי דרגות וחילוקים, כידוע⁴⁰].

און דורך דער עבודת התשובה, וואס איז העכער פון גדר הבריאה, האבן אידן דערגרייכט אז ס'זאל אין תורה צוקומען אויך די פערטע מדרי'⁴¹, די "כפלים לתושי" אין תורה, וואס דאס איז צוגעקומען דורך די לוחות שניות⁴².

(38) ראה ב"ר בתחילתו.

(39) ראה שבת פח, א. זח"ג רמז, א.

(40) ראה ד"ה צעקו תרפ"ח פ"ו. סה"מ תרצ"ט ע'.

223 ואילך. ובכ"מ.

(41) להעיר מזהר שם, דבחי' ה' בתורה היא מלכות, ה', רביעית. ויובן עפ"י מה שהוספה דמדרש הלכות כו' תושבע"פ, שנתפס ע"י לוחות שניות (ראה בהנסמן בהערה הבאה) נק' בחי' ד' בתורה, כי מלכות פה תושבע"פ קרינן לה (הקדמת תקריז).

(42) שמרר פמ"ז, א (בסופו). פמ"ז, ז. ומשמע שגם לפני' ה' תורה נביאים כתובים. וכן מובן ממדרש ר"ל עה"פ (תשא לא, יח), "ככלותי (תנחומא תשא טז. שמרר פמ"א, ה, פרשי' שם). אבל ראה נדרים כב, ב. וייתרה מכ"ז אמרדל אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה בסני ודקדוקי ואותיותי של תורה היו כתובים בלוחות ראשונות וע"כ צריך לחלק באופן ד' כתובים" תושב"כ או תושבע"פ וכ"י ובאופן דהאמירות למשה המפורשת — לאופן דאמירת מה שתלמיד ותיק יחדש — ועד"ז יל"פ גם בנדרים.

(43) כנגד ג' עולמות כ"ע — ע"ה ומ"ה (הובאו בלקריד חיד תשע"א, א). וראה הקדמת הרחי"ו לשער ההקדמות (נעתק בקונט' עה"ה (הוספה הא') ע' 62 ואילך).

רמ"ז לוח"א ד, סע"ב.

(44) זח"ג קנב, א.

(45) כנגד עולם האצילות — נסמן בהערה 43. ובאור"ת בלק (ע' התקלה): ופי' ד' אמות של הלכה היינו שיהי' שורה בהם ד' אותיות ה"ה, עיי"ש.

(46) זח"ג שם. ולכן נחלק בכללות ל' מדרי': פשט רמז דרוש — גופא דאורייתא, תורה שבכריאה (כ"ע): סוד — נשמתא דאורייתא, שלמעלה מהבריאה (אצ"י). וראה בהקדמת הרחי"ו שם. רמ"ז שם. קונט' עה"ה פיג"טו. ובכ"מ.

ולפעמים מבאר שה' מדרגות בתורה: ד' חלקים פרד"ס כנגד גרנ"ה, ובחי' יחידה. אבל זהו בפרטיות ע"פ תורת החסידות, ובכללות מבאר כפנים (ראה קונט' ענינה של תורת החסידות ס"א ובהנסמן שם. לקריש ח"ה ע' 14 ואילך. חז"י ע' 109 וע' 117 ואילך לענין שהתורה ניתנה בה' קולות). ואכ"מ.

(47) ובכללות יותר: ג' דרגות ראש גוף ורגל בגוף התורה: תושב"כ תושבע"פ ופנימיות התורה: נשמת התורה — בחי' אלקות שבתורה (ד"ה משכני (הא') תשי"א פ"ז).

השראת השכינה איז געווען אין גאנצן ביהמ"ק, איז אבער עיקר ההשראה געווען אין קדה"ק, און אין קדה"ק גופא איז דאס געווען דורכן ארון.⁴⁹

און דערפאר רעכנט זיך דער ארון אלס א פערטע מדריגה, כאטש ער איז געשטאנען אין קדה"ק (די דריטע מדריגה), ווייל דורכן ארון האט זיך אנטפלעקט די בחינה פון תורה ווי זי איז העכער פון גדר הבריאה — דער „מקום הארון“ ווי ער איז „אינו מן המדה“⁵¹ — און דערין האט זיך געזען „אחדות הקב"ה“ בגילוי.⁵²

און צוזאמען דערמיט איז אויך אט די העכסטע דרגא געווען פארבונדן מיט „מעשה“: נוסף אויף דעם וואס דער בנין ביהמ"ק וכליו איז געווען ע"י מעשה ידי אדם, איז דאך אויך אזוי געווען דער סדר העבודות פון די כהנים אין ביהמ"ק גופא,⁵³ ביז צום ארון אין קדה"ק — די הזיות ביהמ"ק.⁵⁴

ט. אעפ"י אז בכללות איז די הוספה אין תורה געקומען בלוחות שניות, דורך הקדמת עבודת התשובה פון אידן [און אזוי אויך דורך יגיעה „דדחקין למלה דחכמתא ודייקין לה ומחכאן לה למנדע בריא דמלה“⁵⁵, קען יעדער איד דער-גרייכן צום העלם העצמי פון תורה],⁵⁶

און אזוי אויך בנוגע לכל חלקי התורה, איז דער גילוי פון בחי' הד', סוד

עומד תרס"ג פ"ב (ס"ה תרס"ג ע' נא). ד"ה כי הוא יברך הש"ת בתחלתו.

(51) יומא כא, א. כ"ב צט, ב. וראה יומא שם שהיא במדריגה אחת מה' נסים שבביהמ"ק.

(52) ראה המשך תרס"ו ע' רכו. ושם ע' רחא, שהרע יחוד הו' ואלקים מלמעלה למטה. ד"ה והוא עומד שם ע' נח.

(53) להעיר מלקי"ש ח"א ע' 125.

(54)

(55) נח' בארוכה בדיה ואברהם זקן (ולאחיו)

תרס"ו. וראה שם ע' תה ואילך. ועוד.

הגבהת הידים למעלה מהראש], ווארען ווען איז דא די הוכחה אז ער האט דער-גרייכט אויך די פערטע „אמה“, סוד שבתורה — בשעת אז אויך בחי' התורה וואס איז למעלה מגדר הבריאה קומט אראפ און איז פארבונדן מיט הלכה, וואס מיינט (כפשוטו) א דין בנוגע לפועל:

ואדרבה⁴⁸: ווייל אט די פערטע בחי', די נשמה פון תורה, איז למעלה מגדר הבריאה — דוקא דערפאר איז עס נאך מער נוגע אז זי זאל אראפקומען אין הלכה, זי זאל פועל'ן אויך אויף מעשה.

ח. לויט דעם וועט מען אויך פאר-שטיין דאס וואס מ'פארבינדט ד' אמות של הלכה מיט „מיום שחרב ביהמ"ק“:

כאטש אז ס'איז לית אתר פנוי מיני ומלא כל הארץ כבודו, איז אבער דער גילוי און השראת השכינה געווען דוקא אין ביהמ"ק⁴⁹, און פון דארט איז דאס נמשך געווארן אין דער גאנצער וועלט. אין ביהמ"ק בכללות איז געווען דריי דיורין: חצר אה"מ, אהל מועד והוא ההיכל און דער קדה"ק⁵⁰. איז הגם אז

(48) דכמו שבכולמות עולם האצילות הנרמז בחיבת „אף“ נסמך לעשייתו דוקא (ראה לקריח בלק סט, סע"ג), כן גם בד' חלקי התורה פרד"ס, חלק הסוד שבתורה (אצ"י) שייך לחלק השייך לעשי' דוקא (ראה לקריח ח"ה ע' 1 הערה 3 — לענין יינה של תורה שבפרש"י). וראה מכתב כ"ס מריח אדמור' (בשם אביו כ"ס אדני"ע) אודות ניגון אדה"ו בן ד' נבות (נדפס בהתמים ח"ה ע' סג [רמז]). אנ"ק שלו ח"ב ע' רי"ח) שכבא הדי' שהוא מכוון כנגד עולם האצילות מובדל בעצם מהותו מבבא הני' (שהוא כנגד עולם הבריאה), ולהלן שם ע' (ע' סד [488]). אנ"ק שם ע' ריח. ובתורת שלום ע' 23, 25: ששייכת דוקא לבבא הא' שכנגד עולם העשי'.

(49) ראה תניא פנ"א ואילך. סידור צח, ד. (ובכ"מ). ושם גם לענין ד"א של הלכה.

(50) חצר אוה"מ כנגד בי"ע, אהל מועד — היכל, כנגד אצילות, קה"ק כנגד עולמות אי"ס שלמעלה מאצילות — אוה"ת ויקהל ע' בקצה. ד"ה והוא

איז אבער ידוע אז נאכאמאל מ"ת וועט
ניט זיין, וואָרום אלעס איז „געגעבן גע-
וואָרן“ במ"ת⁵⁷, נאָר די המשכה וגילוי
דערפון קומט שפעטער ע"י עבודה
ויגיעה.

און כאָטש אז בכללות זיינען כל חלקי
התורה געגעבן געוואָרן במ"ת בעשה"ד,
בפרטיות אָבער איז בחי' סוד שבתורה
נשמטא דאורייתא נמשך ונתגלה גע-
וואָרן ע"י „וירד ה' על הר סיני“⁵⁸. ד.ה.
אז המשכת והתגלות בחי' התורה ווי
זי איז העכער פון גדרי הבריאה איז
פאַרבונדן ניט נאָר מיט'ן דיבור פון
עשה"ד, נאָר מיט מעשה הקב"ה כביכול,
„וירד ה' על הר סיני“. ובפרט אַז אויך
כפשוטו — איז דער פירוש פון דעם
ירידה וגילוי מעשה מרכבה — סוד
שבתורה.

ובסגנון הרמב"ם הנ"ל: במ"ת זיינען
געווען ביידע ענינים — „חכמה“ פון
תורה אין אַלע אירע חלקים ביז צו בחי'
סוד שבתורה, גילוי בחי' אחדות
הבורא⁵⁹; און דאָס איז פאַרבונדן מיט
„מעשה“ (נוסף לזה וואָס רובם פון
עשה"ד זיינען ציוויים אויף מעשה
בפועל) — „וירד ה' על ה'ס“.

די הקדמה לזה האָט געמוזט זיין „ואל
משה אמר עלה אל ה'“⁶⁰, נבראים זאָלן
אַרויסגיין פון זייערע גדרים, גדר
התחתונים, ובלשון חז"ל⁶¹: „תחתונים
יעלו לעליונים“.

י"ד. עפ"י כל הנ"ל וועט מען פאַר-
שטיין די אויבענדערמאָנטע שאלות
(ס"א):

שבתורה, בעיקר נתגלה געוואָרן בדורות
האחרונים⁶², און דער תכלית השלימות
בוזה וועט ערשט זיין לעת"ל בגילוי
תורתו של משיח, ע"י עבודת ויגיעת בני"י
במשך זמן הגלות —

(56) כי אף שעיקר גילוי סודות התורה יהי לעיל
ע"י משיח, ישקני מנשיקות פיהו (שה"ש א, ב
ובפרש"י) — הרי כבר נתגלה בימי רשב"י וכו'
באופן של „הבלי עכ"פ (ראה הקיר ספריא. רפ"ב),
ובדוגמת מה שגם לפני מית (אצל האבות כו') ה"י
לימוד התורה באופן של „ריחות“ (שהשיר פ"א, ג
(א)).

ועפ"י יש לבאר מ"ש בלקוטי לוי"צ (אגרות ע'
רכד) שגילוי החסידות שבי"ט כסלו הוא גבוה יותר
מגילוי פנימיות התורה כו' שתתגלה ע"י מצ' (ולכן
כהקדמה לזה ה"י העולם גדול ביותר), ד.ל.תורת
הנגלה ה"י מקודם קרי"ס שנקרע לייב קרעים,
ולנסתר דתורה שעי' מצ' ה"י מקודם קריעת הנהר
לוי' נחלים, וגילוי אור החסידות שלמעלה משניהם
ה"י הגאולה בי"ט כסלו, שכולל ב' הבחי' דייב וז' —
דלכאורה: (א) איך אפ"ל חיבור ב' הבחי' דייב וז'
(גילוי תורת החסידות בי"ט כסלו), קודם שתהי'
הבקיעה לוי' עצמה (שזו תהי' רק לעיל)? (ב) הרי
נסתר דתורה ישנו גם לפני הבקיעה לוי' נחלים
(דלעתיד) — אצל רשב"י כו' ומומן הארידיל ואילך
וכו'?

אלא שגילוי בחי' נסתר שעי' מצ' נתגלתה כבר
באופן של הבל (עכ"פ) בזמן רשב"י וכו', ומוזה מובן
שברוחניות (עכ"פ) כבר היתה הקריעה לוי' נחלים.

(*) ועדיין הוא בנוגע איחוד נגלה ונסתר שהי'
אצל רשב"י (ראה הנסמן לעיל ע' 39 הערה 45
בשה"ג). אבל עפ"י שמשווה (בלקוטי צ' שט)
הגילוי דייט כסלו לקריעה לוי' נחלים דלעתיד, אולי
אפ"ל שגילוי תורת החסידות בי"ט כסלו הוא לא רק
באופן של „הבלי“ (כרשב"י כו'), כיא שכבר „ניתן“
ונמשך למטה ע"י אדמו"ר הזקן נאף שגם תורת
החסידות שבתורתו של משיח תהי' באופן נעלה
מאשר תחת — שהי' לימוד עיד ראי' (עיין ש'
האמונה פ"ס). ולכן לעיל יש צורך בהקדמה
(דבקיעה במועל — שהיא הקדמה) רק לנסתר
דתורה (שבתורתו של משיח) — בקיעה לוי' נחלים
— ולא לתורת החסידות (ענין של „ישי" — כי
תורת החסידות כבר נמשכה ע"י אדה"י).

(57) ד"ה ויאמר משה תשיט פ"ו.

(58) פרשתנו יט, כ.

(59) ראה תניא פליז. ובכ"מ.

(60) משפטים כד, א.

(61) תנחומא וארא טו. שמור פ"ב, ג.

יא. ועפ"ז איז מוכן וואס דער פסוק איז גלייך ממשיך „(וישמע יתרו) כהן מדין“ — וואס פירוש איז דאך אויך „כהן לעז"ז⁶⁶. ולכאורה איז דאך דאס בסתירה צו דעם שבח פון יתרו?⁶⁷

נאָר דער ביאור אין דעם:

דער תואר אין „כהן מדין“ האָט צוויי אָפטייטשן: (א) כהן מלשון שר⁶⁸, (ב) כהן — כומר לעז"ז.

די צוויי פירושן זיינען בכללות די צוויי ענינים וואָס זיינען געווען אין יתרו (קודם שנתגייר): (א) „כהן“ מלשון שר — ער איז געווען אַ נכבד וחשוב ביי די אוה"ע, וואָס עיקר ענין השר איז בהנהגת המדינה און אויספירן פקודת המלך, מעלות המעשה (פון מדין), (ב) „כהן“ מלשון כומר לעז"ז, וואָס באַ-צייכנט גדלות וחשיבות אין ידיעה והשגה, וכמאמר⁶⁹ (און ווי רש"י בריינגט עס אַראָפּ) שהי' מכיר בכל ע"ז שבעולם.

וואָס דער ענין פון מכיר בע"ז ובכלל בנדו"ד — איז (כמבואר בזהר) מעלות החכמה (פון מדין). ס'איז געקומען מחמת זייער טעות אין הבנה והשגה, ע"ד ווי דער רמב"ם⁷⁰ איז מאַריך בזה אַז בימי אנוש וכו' האָבן זיי געמיינט אַז דערפאַר וואָס דער אויבערשטער האָט באַשאַפן די כוכבים ומזלות וגלגלים און זיי געגעבן דעם כח להנהיג את העולם,

ס'איז ידוע — דעת הזהר⁷¹ — אַז די תורה איז געגעבן געוואָרן דוקא לאחר שבא יתרו ונתגייר. און ביאת יתרו איז געווען אַ הכנה צו מ"ת.

און דערפאַר רופט אים אַן די תורה דאָ מיטן נאָמען „יתרו“ (און אויך די גאַנצע סדרה ווערט גערופן על שמו און ניט „שבת מ"ת“ אפילו ניט ווי אַ שם נוסף. ווי לדוגמא שבת שירה וכי"ב), ווייל אין אַט דעם שם יתרו „געפינט זיך“ דער תוכן און דער תכלית פון מ"ת:

דער נאָמען „יתרו“ איז דאָך כולל ביידע נעמען, סיי דעם נאָמען יתרו ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה⁷², און די הוספה פון „ואי" איז זיין נאָמען יתרו ווען ער איז צוגעקומען צום קיום המצות.

און ווי גערעדט פריער דאָס זיינען די צוויי עניני שלימות פון „חכמה“ און „מעשה“, וואָס האָבן זיך אויפגעטאָן במ"ת, און די הכנה והקדמה לזה איז געווען דאָס וואָס אַט די צוויי שלימות'ן האָט יתרו פריער אויפגעטאָן⁷³ ביי זיך אַליין⁷⁴.

62) זהר פרשתנו טו, ב. סח, א. וראה ד"ה ויאמר משה שם. לקריש ח"א ע' 75 ואילך.

63) מכילתא תנחומא (ד) ופרשי ר"פ. ובשמיר פכ"ז, ח (לפי הד"א). ובספרי (בהעלותך י, כט) הוא בשם יתרו.

64) ראה ד"ה ויאמר משה שם, שזה שיתרו הוסיף פ' אחת בתורה (פ' ואתה תחזה), וקודם מ"ת הי' צ"ל הודאת יתרו דוקא — בכדי שבמ"ת תהי' גם בחי' התורה שתתגלה לעתיד, ובכדי שבכללות נשי' תהי' בחי' ראיית המהות במ"ת. ועפ"י תומתק ביותר שייכות יתרו לבחי' הד', סוד שבחורה, שזוהי תורתו של משיח דלעתיד וגם ראיית המהות דמ"ת, עיי"ש.

65) ולהעיר שבפרשתנו (פרשי יח, יג) מדובר גם ע"ד מוצאי יוה"כ — יום שניתנו לוחות שניות (משנה תענית כו, ב) ובפרשי שם, ולאחר זה הוסיף יתרו פ' אחת בתורה (ראה לעיל בפנים שהוספה בתורה באה בלוחות שניות). ובסיום

הסדרה נאמר (כ, כא). „מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עלי את עולותיך גו' — שהוא התכלית דמצות בנין ביהמ"ק (רמב"ם ריש הל' ביהמ"צ), וע"י הקרבת הקרבנות כ"י נעשה השראת השכינה (ראה לקו"ש ח"א ע' 125 ואילך).

66) מכילתא כאן. שמור' פ"א, לב.
67) ראה עדי' קושית אוה"ח כאן. אבל ראה פ"ה הא' בפ' יונתן כאן.

68) מכילתא כאן. תנחומא שמות יא. פרשי ייגש מז, כב. שמות ב, טו. וראה ת"א ות"י כאן.

69) מכילתא יח, יא. זהר שם סט, א.

70) הל' ע"ז בתחילתו.

זי זיינען בלויז „כגרון ביד החוצב ברו“;
„יתרו“ — קיום המצות: תכלית
השלימות אין מעשה.

יב. היות אז דער ענין פון מ"ת איז
(ווי ערקלערט במק"א בארוכה) דער
ביטול הגזירה ביו אז „תחתונים יעלו
לעליונים“ — נבראים זאלן ארויסגיין
פון זייער גדר אלס נבראים און אויפ-
הייבן זיך העכער, לעליונים — איז דער-
פון פארשטאנדק, אז אויך ביי יתרו
(וואס ביאתו איז געווען א הכנה צו מ"ת)
איז געווען אט די עבודה מיט זיך אליין:
ארויסגיין פון זיינע מדידות והגבלות.

און דאס איז דער דיוק אין לשון רש"י
„מה שמועה שמע ובא“ (און נישט בא
ונתגיר): דער פסוק רעדט וועגן דעם
וואס האט געבראכט יתרו'ן צו דעם אז
דערנאך זאל ער זיך מגייר זיין, און איז
אין דערויף מסביר „את כל אשר עשה
אלקים למשה ולישראל עמו גו“; די
שאלה פון רש"י איז אבער „מה שמועה
שמע ובא“⁷⁴: די אויבנדערמאנטע
שמועות האט ער געהערט אין מדין,
האט ער געקענט בלייבן אין מדין און
דארטן זיך מגייר זיין — וואס האט אים
אבער געבראכט ער זאל קומען: ער זאל
ארויסגיין פון זיינע הגבלות ביו צום
קומען אין א מדבר שמם, א מקום תהו?⁷⁵

אויף דעם איז רש"י מסביר: „קרי"ס
ומלחמת עמלק“: קרי"ס — וואס איז
געקומען דורך „ויסעו" — „מעשה“;

דארף מען די כוכבים ומזלות משבח
ומפאר זיין און אפגעבן זי כבוד.

און דאס מיינט וואס יתרו „הי מכיר
בכל ע"ז שבעולם“, ער האט געהאט א
ידיעה והכרה אין אלע ממוצעים פון
אלע עולמות, זיין טעות זייענדיג נאך
כהן מדין איז געווען וואס ער האט נישט
געוואוסט און אנערקענט אז זי זיינען
נישט קיין מציאות לעצמם כלל, און מ'טאר
זי נישט מחשיב זיין אלס מציאות פאר זיך
אליין.

און דאס איז דער פסוק מדגיש
„וישמע יתרו כהן מדין“, אז אין ביידע
ענינים פון „חכמה ומעשה“ איז יתרו
געווען — אין לעומת זה — בתכלית
השלימות, און פונדעסטוועגן האט ער
דערהערט און איז געקומען און זיך
מגייר געווען, און ביידע שלימות'ן זיינע
האט ער מהפך געווען לקדושה⁷⁶: „יתר“
— שיתר פרשה אחת בתורה, שלימות
בענין החכמה ביו צו דער ידיעה אז
„גדול הוי' מכל האלקים“ — די שלימות
אין אחדות הבורא, אז „כל האלקים“ אלע
ממוצעים האבן נישט קיין שליטה וכח⁷⁷,

71 ראה בכ"ז לקו"ש ח"א ע' 74 ואילך.

72 להעיר גם מאוה"ח כאן.

73 וזה הכריח יתרו ממה שבדבר אשר ודו
עליהם: באם איבוד מצרים הי' ע"י אופן אחר, הי'
מקום לטעות ולומר שגם לכחות הטבע ישנו כח
ושליטה אלא שהוי' גדול מהם ושלט עליהם. אבל
מזה שנאבדו בכח זה עצמו שדימו לאבד את ישראל
— לא שאיבודם הי' ע"י איבוד ושבירת הכח שלהם,
כ"א אדרבה, כח זה עצמו גרם איבודם — מוכרח
שכל ענינו של הכח הוא רק כפי רצונו ית' (וראה
דיה כי תראה חמור תש"ד ס"ד). ועי' מ"ש בתור"א
(מא, ד) בפירוש הכתוב כי גדול הוי' ואדונו מכל
האלקים (ובחצ"ג שם מכ"א גם הפסוק עתה ידעתי
שאמר יתרו), ומושל על כולם להיות היש בטל ..
שכולם יש להם ציור ותמונה מבחי' חפץ ורצון הוי',
והיינו שציור הנבראים עצמם (לא רק גס שהרע
שידוד הטבע) הוא מרצון הוי'. וראה כלי יקר כאן
דיה את כל אשר עשה.

74 ראה בארוכה ד"ה מים רבים תשי"ז ובהנמקן
שם (סה"מ מלוט ח"א ע' נא ואילך).

75 ומוכרח הוא גם מזה שרש"י בוחר הגירסא
שבמכילתא „ובא“ ולא כנבוכים „ובא ונתגיר“ ולא
כבירושלמי „מה שמועה שמע“ (והו לא). ועפ"י
מתורץ גם בדרך הפשט דפרש"י.

76 ראה מכילתא ופרש"י עה"פ ית, ה.

77 בשלח יד, טו.

וואָס דער ענין פון קרירות איז מנגד בעיקר אויף די עבודה פון למעלה מטו"ד — בדקות איז קליפת עמלק מסכים אַז מ'דארף דינען דעם אויבערשטן. ער קען אָבער נישט דערלאָזן צום אַרויסגיין ממדידות והגבלות, למעלה מטו"ד⁸⁴. און דאָס איז דער ענין פון מלחמת עמלק — ברעכן די קליפה פון קרירות צו דער עבודה שלמעלה מטו"ד.

און די שמועה פון אַט די צוויי ענינים — קריעת ים סוף ומלחמת עמלק — האָט באַווירקט יתרו'ן ער זאָל קומען — „ובא“ — ער זאָל אַרויס פון זיינע הגבלות, אַוועקגיין פון זיין כבוד אַלס „כהן מדין“, און קומען אין אַ מדבר שמם כו' להתגייר; און אַט דאָס איז געווען די הכנה צו מ"ת, ווען ביטל הגזירה כו' און — תחתונים יעלו לעליונים.

מלחמת עמלק — וואָס איז געקומען דורך חסרון „בחכמה“, מפּרעגט היש הי' בקרבנו אַמ"י אין און דער נצחון דורך נושאים עיניהם למעלה⁸⁵ — חכמה⁸⁶. און אין די ביידע זאכן האָט יתרו דער-הערט אַז עס פאָדערט זיך די הכנה, די עבודה פון אַרויסגיין פון הגבלות⁸⁷.

קרי"ס: ס'איז ידוע אַז דער ענין פון קרי"ס, הפך ים ליבשה, איז דאָס דער ביטול פון די הגבלות ומחיצות צווישן העלם (ים) און גילוי (יבשה), ווי דער-קלערט באַרוכה במ"א⁸⁸ — וואָס אין דעם איז באַשטאַנען די הכנה צו מ"ת וואָס ענינה איז „תחתונים יעלו לעליונים כו'“.

מלחמת עמלק: קליפת עמלק איז דער ענין פון קרירות, אשר קרך בדרך⁸⁹;

(78) שם יז, ז.

(79) ראה ר"ה כט, א (במשנה).

(80) להעיר שקריים — בסיפא דכל דרגין מלכות (מעשה), עמלק — ראשית גוים — מליקה (תרא פה, א ואילך).

(81) עפ"ז למ"ד (במכילתא כו') „מ"ת שמע ובא" ציל דס"ל דמאופן נתינת התורה בפועל ידע הענין דיציאה מהגבלות.

(82) ראה תרא ולק"ת (כמסומן במפתח ערך קרי"ס). וראה שער האמונה פנ"ד. המשך והחרים תרל"א ע' ה.

(83) תצא כה, יח. וכדרי"ל (תנחומא שם ט. ובפרש"י) ל' קור כו'. הקרה מפני אחרים. וראה ד"ה והי כאשר ירים תר"פ אות ג' ואילך. ד"ה זכור וד"ה והי כאשר ירים תרצ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 570 ואילך). לקרש ח"א ע' 209 ואילך. ובכ"מ.

(משיחות יו"ד שבט, וש"פ יתרו תשכ"ד)

(84) ובפרט שמצד קרירות דעמלק הי' יכול לטעון שמספיק יציאתו מהגבלותיו בזה שפירש עצמו מע"ז בהיותו במדין, שאז נידוהו מאצלם (תנחומא שמות יא. שמור" פ"א, לב. פרש"י שמות שם).

יתרו ב

רועה ישראל מרגע הוולדו — און ער איז שוין געווען דער רועה נאמן פון אידן בפועל אַ משך זמן — אַז ער האָט דאָס ניט געוואוסט ביז יתרו איז גע-קומען און אים מערער געווען וועגן דעם].

איז דערפון גופא פאַרשטאַנדיק, אַז ביי משה'ן איז אויסגעקומען — און מצד מדריגת משה איז עס אַזוי באמת — אַז ער אַליין קען (און נאָכמער — ער אַליין דאַרף) זיך פאַרנעמען מיט משפט'ן דעם עס, סיי „דבר הגדול“ און סיי „דבר הקטן“, און פונדעסטוועגן וועט דאָס ניט שאַטן, ניט אים און ניט די בני ישראל, ביז אַז „ויכלת עמוד וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום“.

אַ הוכחה נוספת אויף דעם — אַז משה'ס הנהגה „לשפוט את העם . . מן הבקר עד הערב“ איז אַ דרך אמיתי ע"פ תורה (ובמילא, וועט עס געוויס פאַר-היטן דעם „נבול תבול גוי“) — קען מען אַרויסלערנען פון דעם מאמר חז"ל אַז דער נאָמען „יתר“ (אָדער — „יתרו“⁸)

(4) ראה דחיל עה"פ (שמות ג, א) ומשה הי' רועה — שמור פ"א, יח, שם, כא-כב. כד.

(5) להעיר משמות ב, יא: ויגדל גוי ויצא אל אחיו גוי. וראה הדיעות בשמור' (שם, כו. ושי' בן כמה שנים הי' או.

(6) ראה פרשי' דברים (א, ט. מספרי שם. וראה דבר פ"א, י"א): אפשר שלא הי' משה יכול לדון את ישראל כו.

(7) פרשי' ריש פרשתנו. ממכילתא שם. שמור' (פכ"ז, ח). תנחומא פרשתנו ד. ספרי ופרשי' בהעלותך י, כט. ועוד.

(8) כ"ה בספרי ושמור' שם. פרשי' בהעלותך שם.

ואולי יש לתווד, שמקודם נקרא „יתר“ ע"ש

(*) בכמה דפוסים לפנינו איתא „יתר“ (וכן גרסי

א. אין דער היינטיקער סדרה ווערט דערציילט, אַז ווען יתרו האָט געזען ווי משה רבינו זיצט „לשפוט את העם . . מן הבקר עד הערב“, האָט ער צו אים געטענה'ט — „מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב . . נבול תבול גם אתה גם העם גוי“; און ער האָט אים געגעבן די עצה „ואתה תחזה גוי“², אַז משה זאל אויס-קלייבן שרי אַלפים וגוי וואָס וועלן משפט'ן „בכל עת“ און כליו „הדבר הגדול יביאו אליך“, און דורך אַזא הנהגה, איז — „ויכלת עמוד וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום“.

איז ידוע די תמ' אין דעם²: ווי קומט עס, אַז משה רבינו, רעיא מהימנא של ישראל, האָט אַליין ניט חושש געווען אַז זיין אופן הנהגה קען דערפירן צו „נבול גוי העם גוי“, און עס איז אים ניט איינגעפאַלן די עצה הכי פשוטה צו ממנה זיין שופטים וואָס זאלן אַרויס-העלפן „לשפוט את העם“ — און דוקא יתרו כהן מדין, וואָס איז געקומען אויף אַ קורצן זמן, האָט דאָס פאַרשטאַנען און אויסגעפירט?

[עס איז דאָ אַ מאמר העולם ועמא דברי: „אַ גאָסט פאַר אַ ווייל, זעט אויף אַ מייל“ (און דוקא איינער וואָס איז דאָ אויפן אָרט קען אַמאָל פאַרזען אפילו אַן איינפאַכע זאך) — איז אַבער ח"ו צו זאָגן וועגן משה רבינו, וועמען דער אוי-בערשטער אַליין האָט אויסגעקליבן אַלס

(1) יח, יג ואילך.

(2) שם, כא ואילך.

(2*) ראה עקידה, אברנאל, שיך עה"ת ועוד כאן.

(3) ראה ברכות מה, א. סוגיית ביב (צב, א ושם).